

Nau! no-stru! ni skupovi TRENDovi RAZVOJA - TREND

1. skup: "Informacione tehnologije i primena u elektroenergetici", Novi Sad, okt.1994.
2. skup: "Električna vozila – pogon i aplikacije", Novi Sad, okt. 1996.
3. skup: "Savremene tehnologije u elektroprivredi", Kopaonik, mart 1997.
4. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1998.
5. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 1999.
6. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Kopaonik, mart 2000.
7. skup: "Nove tehnologije u elektrodistribuciji", Novi Sad, feb. 2001.
8. skup: "Univerzitet i NT parkovi", Kopaonik, feb. 2002.
9. skup: "Bolonjski proces I tehnički fakulteti", Kopaonik, mart 2003.
10. skup: "Integrirani univerzitet i tehničke struke", Kopaonik, mart, 2004.
11. skup: "Šta donosi novi zakon o visokom obrazovanju", Kopaonik, mart, 2005.
12. skup: "Bolonjski proces i primena novog zakona", Kopaonik, mart, 2006.
13. skup: "Akreditacija Bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2007.
14. skup: "Efikasnost i kvalitet bolonjskih studija", Kopaonik, mart, 2008.
15. skup: "Doktorske studije u Srbiji, regionu i EU", Kopaonik, mart, 2009.
16. skup: "Bolonia 2010: stanje, dileme i perspektive", Kopaonik, mart, 2010.
17. skup: "EVROPA 2020: društvo zasnovano na znanju", Kopaonik, mart, 2011.
18. skup: "Internacionalizacija univerziteta", Kopaonik, februar, 2012.
19. skup: „Univerzitet na tržištu“, Maribor, Slovenija, Feb. 2013.
20. skup: "Razvojni potencijal visokog obrazovanja", Kopaonik, Srbija, feb. 2014.
21. skup: "Univerzitet u promenama...", Zlatibor, Srbija, feb. 2015.
22. skup: "Nove tehnologije u nastavi", Zlatibor, Srbija, feb. 2016.
23. skup: „Položaj visokog obrazovanja i nauke u Srbiji“, Zlatibor, Srbija, feb. 2017.
24. skup: „Digitalizacija visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2018
25. skup: „Kvalitet visokog obrazovanja“, Kopaonik, Srbija, feb. 2019
26. skup: „Inovacije u modernom obrazovanju“, Kopaonik, Srbija, feb.2020.
27. skup: „On-line nastava na univerzitetima“, Novi Sad, Srbija, feb.2021.
28. skup: „Univerzitetsko obrazovanje za privredu“, Kopaonik, Srbija, feb.2022.
29. skup: „Univerzitet pred novim izazovima“, Vrnjačka Banja, Srbija, feb.2023.
30. skup: „Nastavnici i saradnici kao centar promena u visokom obrazovanju“, Vrnjačka Banja, Srbija, feb.2024.

Organizatori: **UNIVERZITET U NOVOM SADU I FAKULTET TEHNIČKIH NAUKA – NOVI SAD**

Programski odbor:

1. Prof. dr Dejan Madić
2. Prof. dr Boris Dumnić
3. Prof. dr Darko Stefanović
4. Prof. dr Aleksandar Kupusinać
5. Prof. dr Sebastijan Balog

International Steering Committee:

1. Prof. Mester Gyula, Obuda University, Budapest, H
2. Prof. Darko Knežević, University of Banja Luka, B&H
3. Prof. Branko Blanuga, University of Banja Luka, B&H
4. Prof. Božidar Popović, University of East Sarajevo, B&H
5. Assoc. Prof. Saša Mujović, University of Montenegro, MG
6. Assoc. Prof. Marian Greconici, Polytechnica Timisoara, RO
7. Prof. Damir Ćljić, University of Osijek, CRO
8. Prof. Danijel Topić, University of Osijek, CRO
9. Prof. Ljupco Karadžinov, UKIM, Skopje, NMK
10. Prof. dr Rogerio Dionisio, Polit@nico de CB, Portugal
11. Prof. Goran Ćimunović, University of Slavonski Brod, CRO
12. Prof. Dražan Kozak, University of Slavonski Brod, CRO

Organizacioni odbor:

1. Prof. dr Boris Dumnić
2. Prof. dr Darko Stefanović
3. Prof. dr Aleksandar Kupusinać
4. Prof. dr Sebastijan Balog
5. Prof. dr Srđan Kolaković
6. Prof. dr Zoltan Ćorba
7. Dragomir Nikolić
8. Ljubinka Gerić
9. Danilo Nikolić
10. Barbara Vujkov
11. Sara Koprivica
12. Tijana Moeelj
13. Milana Vrtunski

Izdavač:

Fakultet tehničkih nauka
Univerziteta u Novom Sadu
Trg Dositeja Obradovića 6, Novi Sad,
Tel: 021/ 450-810
Fax: 021/ 458-133
e-mail: ftndean@uns.ac.rs,
www.trend.uns.ac.rs

Tehnička obrada:

Vujkov Barbara, MSc
Nikolić Danilo, MSc
Nikolić Dragomir, MSc
Prof. dr Zoltan Ćorba
Komosar Aleksa, MSc
Kijanović Sara, MSc

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

378-057.1(082)

СКУП Трендови развоја (30 ; 2024 ; Врњачка Бања)

Zbornik radova [Elektronski izvor] / XXX skup Trendovi razvoja [sa temom] "Nastavnici i saradnici kao centar promena u visokom obrazovanju", Vrnjačka Banja 7-10. 2. 2024. ; uredio Boris Dumić. - Novi Sad : Fakultet tehničkih nauka, 2024

Način pristupa (URL): http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2024/TREND2024-ZBORNIK-RADOVA.pdf. - Opis zasnovan na stanju na dan 1.2.2024.

ISBN 978-86-6022-635-0

a) Високошколско образовање - Наставно особље - Зборници

COBISS.SR-ID 136714249

Umnoženo u Novom Sadu, Februara 2024 godine.

Napomena: Organizator ne zastupa stavove, niti je odgovoran za tačnost podataka iznetih u radovima, već su to isključivo gledišta autora.

Organizaciju ovog skupa su pomogli Ministarstvo prosvete, Republike Srbije, Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost AP Vojvodine i IEEE Serbia and Montenegro Section-Education Society Chapter

VISOKO OBRAZOVANJE U TRŽIŠNOJ UTAKMICI

Sanja Škorić¹, Biljana Carić², Nikola Banjac³, Marija Jakovljević⁴

¹ Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

² Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija

³ Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Beograd, Srbija

⁴ Beogradska akademija poslovnih i umetničkih strukovnih studija, Beograd, Srbija

¹sanja@pravni-fakultet.info, ²biljana@uns.ac.rs, ³nikola.banjac@mod.gov.rs,

⁴marija.jakovljevic@bpa.edu.rs

Kratak sadržaj: Autori ovog rada ukazuju na to da je visoko obrazovanje, kao delatnost u kojoj postoji visok stepen javnog interesa, još poslednjih godina prošlog veka otvoreno za privatni kapital i tržište koje nije više rezervisano samo za državno vlasništvo. Visoko obrazovanje koje se određuje kao delatnost od posebnog značaja za Republiku Srbiju, te visokoškolske ustanove čiji osnivač nije država, imaju poverena javna ovlašćenja i tretiraju se jednako kao i visokoškolske ustanove čiji osnivač jeste država. Međutim, međusobno razlikovanje visokoškolskih ustanova - na »privatne« i »državne«, te rivalitet ustanova zasnovan isključivo na kriterijumu vlasništva, nema utemeljenje ni u pravnim propisima, a ni u praksi. Kriterijum distinkcije bi trebao biti kvalitet visokog obrazovanja, koji se ogleda u kvalitetu nastave, nastavnika, nenastavnog procesa, stečenih kompetencija diplomiranih studenata i sl. Takođe, osim razlikovanja visokoškolskih ustanova, autori smatraju da je mnogo važnija njihova međusobna saradnja u različitim oblastima, da bi se postgao krajnji cilj – visoko obrazovanje mladih ljudi, sa kompetencijama koje će im pružiti uspešnu karijeru nakon studija.

Ključne reči: visoko obrazovanje, javni interes, državno–privatno partnerstvo

HIGHER EDUCATION IN MARKET COMPETITION

Abstract: The authors of this paper point out that higher education, as an activity in which there is a high degree of public interest, has been open to private capital and a market that is no longer only reserved for state ownership in the last years of the last century. Higher education, which is determined as an activity of special importance for the Republic of Serbia, and higher education institutions whose founder is not the state, are entrusted with public authority and are treated the same as higher education institutions whose founder is the state. However, the mutual distinction between higher education institutions - into "private" and "state" ones, and the rivalry between institutions based solely on the criterion of ownership, has no basis either in legal regulations or in practice. The criterion of distinction should be the quality of higher education, which is reflected in the quality of teaching, teachers, non-teaching process, acquired competencies of graduated students, etc. Also, apart from distinguishing higher education institutions, the authors believe that their mutual cooperation in various fields is much more important, in order to achieve the ultimate goal - higher education of young people, with competencies that will provide them with a successful career after their studies.

Key Words: higher education, public interest, public-private partnership

1. UVOD

Tržište, onakvim kakvim ga mi poznajemo, nije postojalo oduvek. Ono je nastalo na stepenu društvene zajednice na kojem su ljudi stvorili višak proizvoda odnosno deo proizvedenih sredstava koji je ostao nakon što je njegov proizvođač zadovoljio svoje potrebe.

Tržišno usmereno društvo i država polazi od tržišno orijentisane proizvodnje, čija se vrednost ostvaruje na tržištu, a tržište se može posmatrati i kao apstraktno tržište, koje predstavlja osnovicu ukupnih društvenih odnosa [1].

Određene karakteristike tržišta, među kojima su najznačajnije broj kupaca i prodavaca (tržišna koncentracija), koliko se proizvodi pojedinih prodavaca razlikuju među sobom (proizvodna diferencijacija), da li postoje prepreke za ulazak na tržište, kakav je karakter subjekata – sve zajedno čine elemente tržišne strukture [2]. Uspostavljanje i ostvarivanje jednakih, ravnopravnih, poštenih uslova na tržištu za sve njegove učesnike osnovna je pretpostavka za stvaranje zdrave i uspešne privrede u svim zemljama sveta. Postizanju željenih uslova na tržištu doprinosi pravna regulativa uređenjem različitih instituta kojima se nastoji promovisati poštena borba, odnosno takmičenje učesnika na tržištu [3] ili što možemo ujedno nazvati tržišna utakmica.

Ako se na ovaj način posmatra i delatnost visokog obrazovanja, kao delatnost koja se nalazi na tržištu i u

tržišnoj utakmici, kao prethodno pitanje, nužno je definisati pojam opšteg/javnog interesa i javnih ovlašćenja, da bi se što preciznije moglo odrediti mesto visokoškolskih ustanova u privatnom vlasništvu u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji.

2. JAVNI INTERES I JAVNA OVLAŠĆENJA U VISOKOM OBRAZOVANJU

Pojam interesa je veoma čest u svakodnevnoj upotrebi. Međutim, interes je neodređena kategorija, jer se može govoriti o ličnom interesu, interesu pojedinačnih socijalnih grupa i klasa, nacija ili interesa čovečanstva uopšte. Interes izražava čovekov aktivni odnos prema prirodi i društvu, nekoj stvari, drugom licu, ideji, sa težnjom da se zadovolji neka lična ili društvena potreba [4]. Interes je kategorija novovekovne političke i društvene teorije koja etimološki vodi poreklo od latinske reči *inter* (esse), što znači biti između, ili učestvovati. Samo definisanje pojma interesa pokazuje se kao veoma komplikovan zadatak. Pregled različitih shvatanja interesa, upućuje na njihovo najčešće poimanje interesa kao inicijatora ljudskog delanja, kao motiva koji ljude pokreće na određena delanja i ponašanja [5].

U klasnom društvu, koje je zasnovano na klasnoj podeli rada, utvrđena je i najpoznatija podela interesa na opšte (zajedničke) i posebne (pojedinačne). Dakle, za javni interes se može reći da spada u kategoriju opšteg (zajedničkog) interesa, odnosno da se njegovim zadovoljavanjem, zadovoljavaju potrebe šire kategorije lica. Atribut javni, ovakvom interesu dodaje i državu koja sa svojim aparatom prinude ima mehanizam da ga sprovede na najbolji mogući način. Međutim, da bi država to bila u stanju učiniti, mora se postaviti legitiman okvir i jasno i nedvosmisleno odrediti šta spada u javni interes države i društva jedne države. Samo takav javni interes, koji ima svoj pravni legitimitet, može biti zadovoljen.

Posmatrajući stranu literaturu u vezi ove materije, zaključuje se da nije jednostavno odrediti pojam javnog interesa. Tako na primer, utvrđeno je da postoje bar dva koncepta javnog interesa:

1. koncept koji se odnosi na bukvalno značenje reči – javni interes je sve ono što je u interesu javnosti, odnosno društva i

2. koncept shvatanja javnog interesa prema kome država interveniše u ostvarivanju javnog interesa da bi zadovoljila određene pojedinačne potrebe ljudi ili grupe ljudi [6].

Ukoliko se opšti, odnosno javni interes posmatra u visokom obrazovanju, nužno je konsultovati pravne propise u funkciji analize vrste i obima javnog interesa u delatnosti obrazovanja.

Prema Ustava Republike Srbije, pravo na obrazovanje je regulisano u okviru Ljudskih i manjinskih prava, članom 71 koji glasi: *»Svako ima pravo na obrazovanje. Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno, a srednje obrazovanje je besplatno. Svi građani imaju, pod jednakim uslovima, pristup visokoškolskom obrazovanju. Republika Srbija omogućuje uspešnim i nadarenim učenicima slabijeg imovnog stanja besplatno visokoškolsko obrazovanje, u skladu sa zakonom. Osnivanje škola i univerziteta uređuje se zakonom«*. [7] Iz ovako određenja prava na obrazovanje, sasvim je jasno je da je delatnost obrazovanja, pa i visokog obrazovanja veoma važna i da je u interesu javnosti, dakle, da je od posebnog značaja za državu i njene građane. Uskladu sa navedenim član 2 Zakona o visokom obrazovanju Republike Srbije glasi: *»Delatnost visokog obrazovanja od posebnog je značaja za Republiku Srbiju (u daljem tekstu: Republika), deo je međunarodnog, a posebno evropskog, obrazovnog, naučnog, odnosno umetničkog prostora i obuhvata akademsko i strukovno obrazovanje«*. [8] dok član 51. definiše osnivanje visokoškolskih ustanova, gde pored Republike, visokoškolsku ustanovu može osnovati pravno i fizičko lice, u skladu sa zakonom. Ipak, visokoškolske ustanove ne mogu da se osnuju bez prethodnog dobijanja dozvole za rad, gde je uslov za nju akreditacija ustanove i studijskih programa. Akreditaciju i proveru kvaliteta vrši poseban organ države – Nacionalno akreditaciono telo koje osniva Vlada. Standardi za akreditaciju su potpuno jednaki za sve visokoškolske ustanove i jednom kada se akredituju i dobiju dozvolu za rad, ona važi 7 godina, nakon čega se ona obnavlja na isti period vremena [9].

Međutim, iako su kriterijumi akreditacije jednaki za sve ustanove, ukoliko je u pitanju visokoškolska ustanova koju ne osniva država, radi se o ustanovama kojima je država poverila vršenje javnih ovlašćenja.

Javna ovlašćenja su vrsta pravnih ovlašćenja, i to ona koja spadaju u nadležnost države. To su „ovlašćenja na autoritativno istupanje, a autoritativno istupanje je istupanje sa jačom voljom, sa pozicijom nosilaca vlasti“. Izraz „javna ovlašćenja“ se odavno koristi u našem pozitivnom pravu i pravnoj teoriji. Uveden je još Ustavom SFRJ i republičkim ustavima iz 1963. godine, a zatim je upotrebljavan i u brojnim zakonima koji su donošeni nakon ustava, ali nije bio nigde do sada pozitivnopravno definisan [10].

Poveravanje javnih ovlašćenja je propisano Ustavom Republike Srbije, član 137, gde se navodi: *„U interesu efikasnijeg i racionalnijeg ostvarivanja prava i obaveza građana i zadovoljavanja njihovih potreba od neposrednog interesa za život i rad, zakonom se može poveriti obavljanje određenih poslova iz nadležnosti Republike Srbije autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave.*

Pojedina javna ovlašćenja se mogu zakonom poveriti i preduzećima, ustanovama, organizacijama i pojedincima.

Javna ovlašćenja se mogu zakonom poveriti i posebnim organima preko kojih se ostvaruje regulatorna funkcija u pojedinim oblastima ili delatnostima“.

Dakle, iz ovakve formulacije proizilazi da se ne mogu sve delatnosti u kojima je prisutan javni interes poveriti drugim, nedržavnim ustanovama, već samo one koje se propišu zakonom i one za koje se smatra da će se efikasnije obavljati ako se povere nekome ko nije država.

3. VISOKOŠKOLSKKE USTANOVE U ČIJI OSNIVAČ NIJE DRŽAVA

Kao što se iz prethodnog moglo pročitati, zakonodavac ni na jednom mestu ne koristi termin „Privatni fakultet“ ili „Privatna visokoškolska ustanova“, pa samim tim ni termin koji stoji nasuprot privatni. Jedino se pravi distinkcija u tome da li je visokoškolsku ustanovu osnovala država ili drugi subjekt koji nije država. Na, uslovno rečeno, tržištu visokog obrazovanja, ustanove se razlikuju prema svom nazivu, a u skladu sa Zakonom, svojina ili određenje da li je osnivač država ili ne, nije obavezni element imena.

Nazivi i broj visokoškolskih ustanova koje poseduju akreditaciju i mogu obavljati delatnost visokog obrazovanja javno su objavljeni i dostupni su na zvaničnoj internet stranici Nacionalnog akreditacionog tela NAT u formi Vodič za student gde su navedeni Univerziteti čiji je osnivač Republika Srbija i Univerziteti čiji osnivač nije država. Vodič se ažurira i na dan 25.12.2023. na teritoriji Republike Srbije postoji 9 Univerziteta čiji je osnivač Republika i 11 Univerziteta čiji osnivač nije Republika. Pored toga, postoji i veliki broj Akademija strukovnih studija [11]. Iako Univerziteti koje osniva Republika proporcionalno imaju veći broj akreditovanih studijskih programa i mnogo veći akreditovani broj studenata koji ih mogu pohađati i sl., ostaje činjenica da Univerziteti koje ne osniva Republika postoje i da ne mali broj studenata pohađa iste. Veliki broj diplomiranih studenata uveliko rade u zemlji, ali i u inostranstvu, gde su im diplome priznate i imaju uspešne karijere u svojim profesijama. Ako je opšti cilj visokog obrazovanja kvalitet u svakom smislu, koji se najbolje može sagledati prema kompetencijama diplomiranih studenata, onda je jasno da polemike oko toga koje vlasnik visokoškolske ustanove nemaju značaj.

4. ZAKLJUČAK

Cilj autora ovog rada je bio da ukažu na sledeće:

- Analizom pravnih propisa koji se tiču visokog obrazovanja u Srbiji, ali i šire, npr. propisa koji se odnose na informacije od javnog značaja i sl., može se doći do zaključka da na tržištu visokog obrazovanja u Srbiji ne postoji podela na privatne i državne fakultete/univerzitete, već da su visokoškolske ustanove sa državnim ili privatnim vlasništvom, odnosno kapitalom (osnovani od strane Republike ili osnovani od strane drugih subjekata koji nisu Republika), jer i jedne i druge vrše jednaku delatnost, imaju ista prava i obaveze (izuzev određenih obaveza povezanih sa budžetskim sistemom Republike Srbije i finansiranjem).
- Formalno – pravno, sama činjenica da je nekom subjektu povereno vršenje javnih ovlašćenja, pruža legitimitet njegovoj delatnosti, na isti način kao da ih vrši sama država, jer je način sticanja dozvole za rad (uslovi za njeno sticanje i održavanje i sl.), način obavljanja delatnosti, kao i nadzor nad obavljanjem delatnosti potpuno isti kao i za ustanove koje je osnovala država.
- Međusobna saradnja visokoškolskih ustanova u državnom i privatnom vlasništvu postoji u nekim aspektima (npr. aplikaciji i realizaciji određenih nacionalnih i međunarodnih projekata, realizaciji određenih naučnih i stručnih savetovanja i sl.), mada je praktično još uvek primetan određen rivalitet ustanova, koji se oslikava u rivalitetu nastavnog osoblja, rivalitetu između studenata itd. Takvo realno stanje ne čini dobro nije jednim ni drugim ustanovama, jer se većina suočava sa sličnim problemima koje bi, po mišljenju autora, mnogo lakše prevazišli međusobnom konstruktivnom saradnjom i ujedinjeni u borbi za kvalitetno visoko obrazovanje.

5. LITERATURA

- [1] Mecanović, Ivan, Novosel, Zvonko, *Državne regulatorne agencije u funkciji regulacije tržišta i tržišne konkurencije*; "Pravni vjesnik" br. 3-4/28, 2012.
- [2] Marković Bajalović, Dijana, *Tržišna moć preduzeća i antimonopolsko pravo*, Službeni glasnik SRJ, Beograd, 2000.
- [3] Mihajlović, Borko, *Odnos između nepoštene tržišne utakmice i nepoštene poslovne prakse*, Zbornik radova "XXI vek – vek usluga I Uslužnog prava", Kragujevac, 2018.
- [4] Čabarkapa, Lazar, *Kulturni identitet i pluralizam interesa*; Novi Sad, 1999.
- [5] Markov, Slobodanka, Marjanović, Miloš, *Osnovi sociologija*; Novi Sad, 1996.
- [6] Acting in the public interest; CAEW 2018, pp.10, <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/ethics/public-int-rep-web.ashx?la=en> – pristupljeno 10.12.2023.
- [7] Ustav Republike Srbije, "Sl. glasnik RS" br. 98/2006 i 115/2021.

- [8] Zakon o visokom obrazovanju, “Sl. glasnik RS” br. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - dr. zakon, 67/2019, 6/2020 - dr. zakoni, 11/2021 - autentično tumačenje, 67/2021, 67/2021 - dr. zakon i 76/2023)
- [9] Sajt Nacionalnog akreditacionog tela <https://www.nat.rs/> - pristupljeno 10.12.2023.
- [10] Miladinović, Slavka, *Pojam i pravna priroda poverenja javnih ovlašćenja* – <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z23/12z23.pdf> - pristupljeno 10.12.2023.
- [11] <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2023/12/Vodi%C4%8D-za-studente-25.12.2023.pdf> – pristupljeno 27.12.2023.
- [12] Sanja, Škorić, Marko, Carić, Jelena Matijašević, *Visoko obrazovanje po meri uspešne karijere u privredi*, XXVIII Skup Trendovi Razvoja – Univerzitetsko obrazovanje za privredu, Kopaonik, 14.-17. 02. 2022.